

RELIGINIO IR ISTORINIO SOCIALINIO KONTEKSTO  
VAIDMUO VERČIANT JEAN-MICHELIO DI FALCO  
IR FRÉDÉRICO BEIGBEDERIO KNYGĄ  
*JE CROIS MOI NON PLUS. DIALOGUE  
ENTRE UN EVEQUE ET UN MECREANT*

LIUCIJA ČERNIUVIENĖ, LINA RIMKUVIENĖ

*Vilniaus universitetas  
Filologijos fakultetas  
Vertimo studijų katedra  
liuce@hotmail.com  
lrimkuviene@yahoo.fr*

2004 m. Prancūzijoje buvo išleista prancūzų rašytojo Frédéricio Beigbederio ir vyskupo Jean-Michelio di Falco pokalbių knyga apie Dievą, pagrindines religijos tiesas, Šventąjį Raštą ir esminius žmogaus gyvenimo etapus: laimę, mirtį, žmogiškąsias vertybes. Į lietuvių kalbą knyga išversta ir išleista 2005 m. Knyga parašyta dialogo forma: netikintis aukštos erudicijos rašytojas kalbasi su religijos tiesas labai gerai išmanančiu vyskupu, tad straipsnio autorėms atrodė verta išanalizuoti vertimą į lietuvių kalbą ir pažvelgti, kaip vertėjai pavyko susidoroti su kūriniu, kuriame itin gausu aliuzijų į Šventąjį Raštą, pamąstymų apie šiuolaikinio gyvenimo realijas ir šių dienų žmogaus santykį su Dievu.

#### IVADAS

Idėja parašyti straipsnį kilo Linai Rimkuvieni apgynus magistro darbą *Frédérico Beigbederio ir Jean-Michelio di Falco knyga Aš tikiu. Aš irgi ne. Vyskupo ir netikintčiojo dialogas: vertimo į lietuvių kalbą analizė religiniu aspektu*. Jos surinkti pavyzdžiai sudaro nemenką dalį praktinio straipsnio korpuso. Autorės nusprendė išplėsti tyrimų lauką: analizuoti ne tik religinio, bet ir istorinio bei socialinio konteksto vaidmenį. Tokį pasirinkimą lėmė knygos pobūdis: kaip minėjome, joje kalbama ne vien apie religines tiesas, bet ir apie mūsų dienų pasaulio problemas, dvasinių vertybių praradimą, žmogaus sumaterialėjimą. F. Beigbederis ir vyskupas J.-M. di Falco cituoja žymius mąstytojus, kalbasi apie įvairias meno rūšis ir jų įtaką žmogaus pasaulėžiūrai, iškelia egzistencinius klausimus apie mirtį, laimę, vertybes. Tad verčiant tokio pobūdžio kūrinių konteksto, kaip ekstralingvistinės situacijos, vaidmuo yra itin svarbus.

## KONTEKSTO SĄVOKOS ĮVAIRIAPUSIŠKUMAS IR KONTEKSTO VAIDMUO VERČIANT

Prieš apibrėžiant konteksto ir ekstralingvistinės situacijos sąvokas derėtų paminėti komunikacinį požiūrį į vertimą, pagal kurį vertimas suvokiamas kaip dviejų komunikacijos aktų sąveika (Kade 1978). Apibūdindamas vertimą kaip dviejų komunikacijos aktų sąveiką ispanų mokslininkas A. Hurtado Albiras pabrėžė socialinės kultūrinės originalo ir vertimo kūrimo aplinkos svarbą (Hurtado Albir 1990, 15) bei **tos pačios prasmės** perkėlimą iš vieno teksto į kitą. Vertimo autoriui problemų dėl socialinės kultūrinės aplinkos kilti neturėjo, nes ir Prancūzija, ir Lietuva – katalikiški kraštai, abi šios valstybės priklauso tai pačiai Europos erdvei. Be to, originalo leidimą ir vertimo leidimą teskiria vieni metai. Tačiau problemų kilo perteikiant minėtus religinį, socialinį ir istorinį kontekstus.

Pačią konteksto sąvoką apibrėžti nėra paprasta, nes yra daug koncepcijų, be to, pats kontekstas suvokiamas nevienareikšmiškai. J. Vaskelienė straipsnyje *Kontekstų tipai ir sąveika* teigia, jog „kontekstas yra tekstą – sakinį arba rašytinį kūrinių – supanti aplinka“ (Vaskelienė 2009, 93). Bet priduria, kad vieno kriterijaus, pagal kurį būtų galima suskirstyti kontekstus, nerandama. Skiriami mikrokontekstas ir makrokontekstas, verbalinis ir neverbalinis kontekstas, ir t. t. Šio straipsnio uždavinys nėra išsamiai išanalizuoti kontekstų tipus ir įvairių mokslininkų teorijas. Straipsnio autorės pasirenka joms priimtina ir reikalingą ekstralingvistinį, arba situacinį, kontekstą, kurio vienas svarbiausių elementų – implicitinės žinios. Pagal R. Marcinkevičienę, implicitinės žinios „suprantamos kaip plataus kultūrinio dalyko fono, konkrečios situacijos išmanymo ir bendrųjų vertybinių nuostatų visuma. Jos apima žodžiais neįvardytus, bet teksto suvokimui būtinus dalykus“ (Marcinkevičienė 2008, 28). Straipsnio autorių analizuojamuose pavyzdžiuose bus ir verbalinis kontekstas, žodžiais įvardyti suvokimui būtini dalykai, bet jiems visiems suvokti reikia to, ką prancūzų vertimo teoretikė D. Seleskovitch vadina „žinių bagažu“ (Seleskovitch, Lederer 1993). Konteksto išmanymas nuo šio „žinių bagažo“ yra neatsiejamas. Portugalų mokslininkė R. Costa straipsnyje *Texte, terme et contexte* mini ekstralingvistinius teksto parametrus, kurie neabejotinai veikia prasmės kūrimą kartu su lingvistiniais teksto parametrais (<http://perso.univ-lyon2.fr/~thoiron/JS%20LTT%202005/pdf/Costa.pdf>). Tačiau ji taip pat yra tos nuomonės, kad konteksto sąvoka gali būti įvairiai interpretuojama ir sukelti daugybę dviprasmybių.

Straipsnio autorės pasirenka tokią konteksto koncepciją, pagal kurią kontekstas – sakinį arba rašytinį kūrinių supanti aplinka, arba ekstralingvistinė aplinka.

Tad šios dvi sąvokos šiame straipsnyje gali būti vartojamos kaip sinonimai. Tokį pasirinkimą motyvuoja tai, kad analizei pasirenkamas vertimas: originalo ir vertimo tekstai. Straipsnio autorės domina ne originalo kūrinio parašymo motyvai, aplinkybės ar autorių biografijos, o tam tikrų ekstralingvistinių dalykų veikiamų teksto segmentų vertimas.

Religinis kontekstas straipsnio autorių suvokiamas kaip su religija susiję ekstralingvistiniai teksto parametrai, istorinis socialinis kontekstas susijęs su istorija, visuomenine sandara.

## RELIGINIO KONTEKSTO VAIDMUO

Verčiant kūrinį, kuriame perteikiamas pasauliečio pokalbis su vyskupu, be jokios abejonės, reikia turėti religinių žinių ir pasitelkti į pagalbą reikiamus šaltinius.

Pirmasis mūsų analizės aspektas – daugiaprasmio prancūzų kalbos žodžio *religieux, religieuse* vertimas į lietuvių kalbą. Straipsnio autorėms rūpi dvi šio žodžio reikšmės. Prancūzų kalbos žodynas *Le Petit Robert* apibrėžia šį žodį šitaip: 1) tikintis, praktikuojantis religiją žmogus; 2) davęs religinius įžadus, vienuolių ordinui ar kongregacijai priklausantis asmuo. Frédéricas Beigbederis ir Jean-Michelis di Falco šį žodį vartoja abiem reikšmėmis, ir jų vertimas priklauso tik nuo konteksto. Pateiksime kelis vertimo pavyzdžius:

1)

[...] *Ecoles dirigées par des religieuses pour les filles, et des religieux – pour les garçons* (21) – Mokyklas, kurioms vadovavo tikintieji, mergaitės – moterys, berniukams – vyrai (19).

Katalikiškoms mokykloms vadovaudavo ne paprasti tikintieji. Ką galėtų reikšti *tikinčiojo* vadovavimas mokyklai? Bet kokiai mokyklai, religinei ar pasaulietinei, bet kurioje šalyje gali vadovauti tikintis žmogus. Šiuo atveju mokykloms vadovaudavo vienuolės ir vienuoliai.

2)

*Le célibat des religieux fait partie du don qui leur est demandé: une exigence pour mieux servir Dieu et l'Eglise* (194) – Tikinčiųjų celibatas – iš jų reikalaujamo pasiaukojimo dalis, kad jie galėtų geriau tarnauti Dievui ir Bažnyčiai (157).

Be jokios abejonės, diskutuojama apie celibato problemą, apie kurią šiandien vis daugiau kalbama. Tačiau kodėl vertime yra „*tikinčiųjų* celibatas“, neišku, nes iš paprasto tikinčiojo celibato Bažnyčia tikrai nereikalauja, nebent žmogus, kuris nėra nei vienuolis, nei kunigas, pats apsispręstų jį laikyti. Celibato problemą F. Beigbederis iškelia jau prieš tai, teigdamas, kad:

3)

*Je crois surtout que l'Eglise demande aux religieux des choses impossibles* (192) – Tikrai manau, kad Bažnyčia iš tikinčiųjų reikalauja neįmanomų dalykų (155).

Minimi ne paprasti tikintieji, nes Bažnyčia neįmanomų dalykų, pagal F. Beigbederį, reikalauja ne iš jų, o būtent iš kunigų ir vienuolių, mat jam, kaip pasauliečiui, celibatas atrodo sunkiai suvokiamas ir dar sunkiau įgyvendinamas dalykas.

4)

*Sur place, en Afrique notamment, les religieux et les religieuses conseillent aux femmes et aux hommes qui ont des relations sexuelles en dehors du mariage d'utiliser le préservatif* (176) – Būtent Afrikoje vyrams ir moterims, turintiems nesantuokinių seksualinių ryšių, tikintieji pataria naudoti prezervatyvus (142).

Šiuo atveju neaišku, kaip bet koks tikintis žmogus Afrikoje vietiniams gyventojams gali patarinėti naudoti prezervatyvus. Verčiant reikėtų net konkretinti „vienuolio“ ar „vienuolės“ reikšmes ir vartoti terminą „misionieriai“. Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas misionierius apibrėžia šitaip: tai katalikų vienuolių ordinas, turintis kelis tūkstančius narių ir vienuolynus visose pasaulio šalyse. Misionieriai dirba užsienio misijose, dėsto kunigų seminarijose ir t. t.

Religinis kontekstas kelia ir daugiau problemų vertėjui. Pateiksime dar kelis pavyzdžius.

F. Beigbederis prašo vyskupo apibrėžti Dievą. Vyskupo nuomone, kaipgi galime Jį apibrėžti, jeigu tegalime vartoti „mūsų menkus žmogiškuosius žodžius“:

5)

*Et nous connaissons, par conséquent, peu les mots pour Le définir, puisque nous n'avons pour en parler que nos pauvres paroles humaines* (39) – O juolab paprastais žmogiškais žodžiais negalime Jo nusakyti, nes ir tuos per menkai tepažįstame (34).

Pagal vyskupą, ne žodžius per menkai tepažįstame, o tiesiog žmogiškoji kalba per menka nusakyti tai, kas dieviška. Mes neturime pakankamai žodžių apibūdinti Dievą. Vertime loginis kirtis tenka frazei „nes ir tuos per menkai tepažįstame“, tačiau vyskupas kalba ne apie žodžių ar kalbos, o apie Dievo pažinimą.

Tęsiant šią mintį įdomu būtų išanalizuoti šį pavyzdį:

6)

*Je ne Le définirai pas. J'aimerais, tout au plus, te Le faire découvrir, te faire partager ce que le Christ nous a révélé de Lui* (39) – Neapibrėšiu jo. Tik norėčiau, kad mano vedamas Jį atrastum, kad pamatytum, ką mums Kristus apie save apreiškė (34).

Tai nėra vien vertimo klaida: *de Lui* („apie Jį“) verčiamas kaip „apie save“. Galima pacituoti Naująjį Testamentą: „O Jėzus kalbėjo toliau: „Jei Dievas būtų jūsų

Tėvas, jūs mylėtumėte mane, nes aš iš Dievo išėjau ir čion atėjau. Aš gi ne savo valia esu atėjęs, bet jis yra mane siuntęs“<sup>1</sup>, „Tu nepaisai žmonių padėties, bet mokai Dievo kelio“<sup>2</sup>. Jėzus reiškė Dievo valią, ir Jean-Michelis di Falco nori, kad F. Beigbederis, jo vedamas, visų pirma atrastų Dievą, o ne Kristų, kaip galima suprasti iš vertimo. Žinoma, neužtenka dviejų citatų iš Naujojo Testamento, kad būtų galima pagrįsti tokius dalykus, bet tai yra bendros krikščioniškosios tiesos: Dievas mums apsidėšė per Jėzų Kristų. Be to, pats vyskupas skyriuje „Apie Trejybę“ teigia: „Dievas yra vienaskaita ir daugiskaita tuo pačiu metu. Jis yra trys ir šie trys sudaro tik viena. Tai Dievas tėvas, sūnus Jėzus ir Šventoji Dvasia. [...] Taigi Švenčiausioji Trejybė yra viena. [...] Pirmiausia prisiminkime teologinį Švenčiausiosios Trejybės apibrėžimą. Jis paprastas – vienas Dievas, viena dieviška prigimtis trijuose asmenyse“ (71–72).

Kalbėdamas apie ateitį, F. Beigbederis prabyla apie Apokalipsę ir apie tai, kas turėtų mus gąsdinti:

7)

*Le texte de l'Apocalypse n'est-il pas important à lire en ce moment? On a de bonnes raisons d'être terrifiés par l'avenir et n'assiste-t-on pas, actuellement, à la fin du monde?*  
(54) – *Gal dabar reikėtų paskaityti Apokalipsę? Turime pakankamą pagrindą ateityje būti sukrėsti, o gal kaip tik dabar regime pasaulio pabaigą?* (47).

„Ateitis turėtų mus gąsdinti, nes tam tikrai turime priežasčių“, – teigia F. Beigbederis. Galime įsivaizduoti daugybę mūsų dienų realijų, dėl kurių ateitis gali bauginti: klimato atšilimas, gamtos katastrofos, terorizmas ir kitokios nelaimės. Tad ką reiškia pasakymas „ateityje būti sukrėsti“? Ar toks šio segmento vertimas implikuoja kiekvieno mūsų baimę dėl ateities? Kas mus gali sukrėsti? Jeigu kalbame apie Apokalipsę ir pasaulio pabaigą, vien sukrėtimo, tikriausiai, nepakaks.

Kalbėdamas apie Dievo įsakymą „Nežudyk“ F. Beigbederis teigia, kad, laimei, keli Dievo įsakymai vis dar aktualūs – nepaseno ir „Nežudyk“, kurį „pasisavino“ ir mūsų dienų žmogaus teisės. Ši teksto vieta lietuviškai skamba šitaip:

8)

*Heureusement quelques commandements sont toujours d'actualité. « Tu ne tueras point » n'as pas pris une ride, par exemple. Les droits de l'homme se le sont approprié et c'est tant mieux* (131) – *Laime, keletas įsakymų vis dar aktualūs, pavyzdžiui, įpročiu netapo „Nežudyti“.* Tik į gera, kad tai performulavo žmogaus teisės (108).

<sup>1</sup> Jn 8, 42.

<sup>2</sup> Mk 12, 14.

Dešimtis Dievo įsakymų tikinčiajam privalu laikytis, bet žmogus yra nuodėmingas, tad formuluotė „tapti įpročiu“ visiškai netinkama. Mes laikomės arba nesilaikome dekalogo. Taip pat iš vertimo teksto visiškai neaišku, kaip žmogaus teisės galėjo „performuluoti“ įsakymą „Nežudysi“.

J.-M. di Falco užsimena apie Tibhirino vienuolių tragediją Alžyre. Šis įvykis dar vadinamas Tibhirino vienuolių kankinyste. F. Beigbederis replikuoja, kad krikščioniškoji pasiaukojimo idėja jam nėra iki galo suprantama:

9)

*J'ai du mal avec l'idée chrétienne du sacrifice, avec ce goût du martyre* (56) – *Nesuprantu krikščioniškosios pasiaukojimo idėjos, turinčios kankinimo atspalvį* (48).

Akivaizdžiai kalbama apie asmeninį pasiaukojimą ir asmeninę kančią dėl krikščionybės, o ne kieno nors kankinimą krikščionybės vardu – šitai veikiau būtų susiję su kryžiaus žygiais ir inkvizicija, tad vertimas, nors pačiame tekste yra aiškių užuominų į kankinystę, priešingas originalo prasmėi.

Vienas knygos skyrius yra skiriamas Šventajam Raštui. F. Beigbederis teigia, kad bandė perskaityti nuo pradžios iki galo Senąjį ir Naująjį Testamentus, bet jam nepavyko:

10)

*Mais la Bible, j'ai tenté de la lire d'un bout à l'autre, Ancien et Nouveau Testament, je n'ai jamais pu! Il y a tout et son contraire* (125) – *Tačiau, nors ir mėginau, man niekada taip ir nepavyko perskaityti Biblijos, Senojo ir Naujojo Testamento nuo pradžios iki galo! Ten viskas prieštarauja viena kitam* (103).

F. Beigbederis yra – šitai jis pats teigia – netikintis, bet išsilavinęs, nors ir netikintis žmogus, ko gero, neteigs, kad Biblijoje, kurios tiesų laikosi ne vien krikščionių religija (pavyzdžiui, Senasis Testamentas – judėjų tikėjimo knyga, Korane daug aliuzijų į Senąjį Testamentą), viskas „prieštarauja viena kitam“? Originalo tekste mintis tokia – Biblijoje yra **viskas** arba **nieko**. Šventoji knyga mums duos atsakymus į visus klausimus arba neduos nė į vieną. Tai priklauso nuo kiekvieno žmogaus asmeninio požiūrio į religiją ir Šventąjį Raštą. Originalo teksto sakinį iš tiesų gana sunku suprasti: *tout* – „viskas“, *son contraire* – „jo priešingybė“. Savybinis įvardis *son* („jo“) yra nuoroda į *visko* priešingybę, o *visko* priešingybė yra *niekas*. Tokia būtų leksinė ir gramatinė analizė. Be to, toliau tame pačiame skyriuje rašytojas pasakoja, kad pats dažnai mini Bibliją savo kūrinuose.

Šiek tiek apie Prisikėlimą. Kalbėdamas apie mirtį J.-M. di Falco teigia:

11)

*Et au moment de la mort, l'âme ne périt pas. Elle s'unira de nouveau au corps, lors de la Résurrection finale* (112) – *O mirties akimirką siela nežūsta. Per paskutinį Prisikėlimą ji vėl grįš į kūną* (92).

„Prisikėlimu“ vadinamas kūno iš numirusių prisikėlimas. Vertimas „paskutinis Prisikėlimas“ yra pažodinis ir šis sakinys turėtų būti verčiamas „prisikėlus amžinajam gyvenimui ji vėl grįš į kūną“.

Kalbėdamas apie pragaro egzistavimą J.-M. di Falco teigia, kad Dievas leistų jam net ir atmesti pragarą:

12)

*Je crois que l'enfer existe dans l'au-delà, car je crois que Dieu respecte ma liberté, y compris celle de le rejeter. Mais j'espère qu'il n'y a pas grand monde* (114) – *Mano manymu, pragaras egzistuoja ten, anapus, nes tikiu, kad Dievas gerbia mano laisvę net ji ir atmetant. Vis dėlto viliuosi, kad pragare nėra labai daug nusidėjėlių* (94).

Originalo tekste įvardis *le* rašomas mažąja raide. Vertime randame įvardį „Jį“, o didžiąja raide šis įvardis rašomas įvardijant Dievą. Taigi skaitant vertimą atrodo, kad Dievas leidžia *Jį*, tai yra save, atmesti. Toks pasakymas yra visiškai nesuprantamas, nes kalba vyskupas. F. Beigbederis gal ir galėtų atmesti Dievą, bet vyskupas tam turėtų atsisakyti savo įžadų. Tad savaimė suprantama, kad, pagal originalo tekstą, Dievas leidžia atmesti pragaro egzistavimą.

Kalbėdamas apie šiuolaikinę Bažnyčią vyskupas teigia, kad ji ir toliau ištikimai skelbs Dievo žodį. Pažvelkime, kaip skamba originalo tekstas ir jo vertimas:

13)

*Mais l'Eglise du Christ subsiste dans l'Eglise actuelle. Et son institution garantit à la communauté chrétienne la fidélité à la parole de Dieu* (151) – *Dabartinė Bažnyčia yra Kristaus bažnyčios tęsia. Jos institucija garantuoja krikščionių bendruomenei, kad tesės Dievo žodį* (123).

Lietuviškas pasakymas „Bažnyčia tesės Dievo žodį“ sunkiai suvokiamas, jeigu apskritai ką nors reiškia. Originalo tekste norėta pasakyti, kad „Bažnyčia liks ištikima Dievo žodžiui“, toliau skelbs jį, tęs pradėtą darbą.

Buvo pastebėtos ir dvi akivaizdžios vertimo klaidos, nereikalaujančios net rimtesnės originalo ir vertimo analizės:

14)

*Moïse représente un des socles des religions juive et chrétienne* (140) – *Možė – vienas iš kertinių žydy ir krikščionių religijos pamatų* (115).

Daugiskaita *des religions* verčiama vienskaita „religija“. Tačiau juk egzistuoja dvi skirtingos monoteistinės religijos – judaizmas ir krikščionybė. Jų jungti į viena negalima.

15)

*Les oppositions entre catholiques et protestants uniquement à la question de la Vierge* (141)  
– *Krikščionių ir protestantų nesutarimų priežastis – Nekaltoji Mergelė Marija* (116).

Nors žodžius „katalikas“ ir „krikščionis“ galima vartoti kaip sinonimus, šiuo atveju to daryti jokių būdu negalima, nes protestantai taip pat yra krikščionys. Tad, pagal vertimą, tarsi būtų galima suprasti, kad dėl Nekaltosios Mergelės Marijos krikščionys nesutaria su krikščionimis.

Vos pradėjus versti Bibliją buvo prabilta apie tai, kad verčiant Dievo žodį reikia Dievo ir teologų pagalbos. Šios diskusijų knygos vertimas – tai ne Šventojo Rašto vertimas, bet tam, kad būtų galima versti vyskupo pokalbius, reikia bent elementaraus Biblijos išmanymo. Ir ne vien Biblijos – mūsų dienų visuomenės santykio su Dievu, pagrindinių religinių tiesų išmanymo, kad *tikintiesiems* nereiktų *laikytis celibato*, kad Biblija *neprieštarautų pati sau*, kad pasiaukodami Bažnyčiai ir tikėjimui ne *kankintume*, o *taptume kankiniais*.

## ISTORINIO SOCIALINIO KONTEKSTO VAIDMUO

Kaip minėjome straipsnio pradžioje, istorinis socialinis kontekstas apima analizuojamoje knygoje minimus istorinius įvykius ir su visuomenine sandara susijusias F. Beigbederio ir J.-M. di Falco mintis.

Kalbantis apie pasaulietiskumą ir islamą F. Beigbederis užsimena apie šalį, kurios nėra krikščioniškos, bet nori stoti į Europos Sąjungą, pavyzdžiui, Turkija. Štai kokį vertimą matome:

16)

[...] *mais plutôt pour adopter une position d'ouverture face à l'entrée éventuelle, dans l'Europe, de pays à majorité non chrétienne* (220) – [...] *veikiau siekiama atvirumo, mąstant apie galimą daugybės nekrikščioniškų šalių įstojimą į Europos Sąjungą* (177).

Čia įsivėlė vertimo klaida verčiant *à majorité*, bet kartu tai ir bendro istorinio konteksto nesuvokimas. Kas yra **dauguma** nekrikščioniškų šalių, norinčių įstoti į Europos Sąjungą? Tokių kandidačių tikrai nėra daug: Turkija ir Albanija. Kitose Balkanų valstybėse musulmonai daugumos nesudaro. Versti reiktų „apie galimą šalių, **kuriose gyventojų daugumą sudaro ne krikščionys**, įstojimą į Europos Sąjungą“.

17)

*Tant à travers l'islamisme (et non l'islam) que dans les périodes troubles du christianisme, la question qui se pose est de savoir si ces malheurs sont le fait de Dieu ou de ce que les*



*hommes font de lui* (51) – *Ir krikščionybei sunkiais laikais, ir šiandien, kai kalbama apie islamizmą (o ne islamą), kyla klausimas, ar šios nelaimės yra Dievo darbas, ar tai, ką žmonės iš jo padaro* (45).

J.-M. di Falco kalba ne apie islamą, o apie islamo fundamentalizmą, radikalų judėjimą, vertinamą kaip neigiamą reiškinį, kai Dievo vardu dangstomi žmonių daromi nusikaltimai. Tad natūralu būtų suprasti, jog apeliuodamas į Krikščionių bažnyčią, vyskupas nori priminti ir jos darytus nusikaltimus – kryžiaus žygius, inkviziciją. Vertimas „krikščionybei sunkiais laikais“ šiuo atveju visiškai neaiškus, nes tokius laikus galima įsivaizduoti kaip Bažnyčios skilimą, krikščionių persekiojimą ir t. t. Tad paralelės išvesti nebūtų galima. Šiuo atveju visiškai neatsižvelgta į religines istorines aplinkybes.

Panašus atvejis – neteisingai suprstas kontekstas, kai popiežius kalba apie seksualumą:

18)

*Bien sûr, si le pape aborde la question de la sexualité, on nous en rebattra les oreilles* (163) – *Žinoma, kai popiežius kelia seksualumo klausimą, jis mums išūžia visas ausis* (132).

Popiežius negali „išūžti visų ausų“, nes jo viešos kalbos toli gražu nėra dažnos ir paprastai būna skirtos konkrečioms progoms. Tačiau žiniasklaida ausis tikrai gali išūžti, komentuodama vieną ar kitą popiežiaus išsakytą mintį. Bažnyčios pozicija dėl skurstančių šalių, socialinių problemų ir kt. plačiai nenušviečiama, o informacija apie popiežiaus poziciją seksualinių dalykų klausimu iš karto paviešinama. Tad „ausis išūžia“ ne popiežius, o žiniasklaida.

19)

*C'est vrai, si ce que tu appelles des « substances particulières » ne fonctionnait pas, n'apportait rien au consommateur, il n'y aurait ni dealers ni mafias du bonheur* (101) – *Taip, jeigu tai, ką vadini „tam tikromis medžiagomis“, neveiktų, o vartotojas nieko nepajustų, nebūtų nei tiekėjų, nei laimingos mafijos* (84).

Skaitant vertimą iš karto kyla paprastas klausimas – kas gi yra „laiminga mafija“? Originale glūdi atsakymas – neįsigilinta į socialinį kontekstą, nes F. Beigbederis tas „tam tikras medžiagas“, t. y. narkotikus, vadina „suteikiančiomis laimės“ tiems, kurie jas vartoja. Gilintis į narkomanijos problemas nevertėtų, bet akivaizdu, kad ieškantis narkotikų žmogus ieško to pojūčio, kurį patiria juos pavartojęs. „Laimę“ suteikianti mafija yra kas kita nei laiminga mafija.

Kyla klausimas ir dėl žodžių „nacija“ ir „tauta“ vartojimo:

20)

*Et pour m'attacher à une lecture moins « tortueuse » des Ecritures, lorsque Dieu disperse ces Mésopotamiens, faisant en sorte que les mots ne correspondent plus aux choses pour que les hommes ne se comprennent plus, il crée ainsi les nations (128) – O jei į Šventąjį Raštą žiūrėčiau kiek kitaip, tai juk Dievas, po visą pasaulį išsklaidydamas gyventojus ir sumaišydamas jų kalbas, tokiu būdu sukuria nacijas (106).*

Nors *Tarptautinių žodžių žodynas* ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* žodžius „nacija“ ir „tauta“ apibrėžia gana panašiai, vis dėlto reikia pasakyti, kad skolinys „nacija“ Biblijos vertime nevartojamas, – vartojamas žodis „tauta“. Be to, „nacija“ yra modernių laikų žodis, tad kalbant apie Šventąjį Raštą derėtų vartoti žodį „tauta“.

Garsusis K. Marxo pasakymas, kad religija yra opijus liaudžiai, vertime taip pat yra iškraipomas ir tampa *tautos opijumi*:

21)

*Cette célébrité est devenue l'opium du peuple, en remplacement de la religion (236) – Religiją pakeitęs garsumas tapo tautos opijumi (191).*

22)

*Ici, quand je visite une paroisse, les élus sont invités. Le maire et les membres du conseil municipal sont souvent présents (208) – Kai čia lankau parapiją, pakviečiami išrinktieji asmenys. Dažnai būna meras ir savivaldybės nariai (167).*

Šioje vertimo vietoje atsiranda dviprasmiškumas dėl vartojamos įvardžiuotinės formos „išrinktieji“, kuri suteikia papildomą konotaciją, ir galima pagalvoti, kad tik *išrinktiesiems* galima lankyti parapiją su vyskupu. Prancūziškuoju *les élus* norima pasakyti, kad tai „žmonių renkami asmenys“, t. y., kaip vėliau ir paaiškina tekste, meras ir savivaldybės tarybos nariai, kurie Prancūzijoje yra renkami (merą skiria išrinkti į Tarybą asmenys). Lietuvoje žmonės jų nerenka, renkama pagal partijas, tad „išrinktieji“ gali įgauti visai kitą prasmę lietuviškame tekste.

22)

*Mais ce que la société ignore, c'est que les dons des chrétiens aux œuvres caritatives sont extrêmement importants. [...] en 2001 le Secours Catholique a reçu soixante-dix-neuf millions d'euros de dons, en 2002, le Comité catholique contre la faim et pour le développement, trente-cinq millions d'euros [...] (177) – Tačiau visuomenė nežino, kad krikščionys labai stipriai remia katalikišką „Karito“ veiklą. [...] 2001-aisiais Katalikiškajai pagalbai buvo paaukota septyniasdešimt devyni milijonai eurų, 2002-aisiais Katalikiškajam komitetui prieš badą ir už plėtrą – trisdešimt penki milijonai eurų [...] (143).*

Lietuvos vyskupų konferencijos tinklalapyje organizacija *Caritas* apibūdinama šitaip: „Lietuvos *Caritas* yra Lietuvos Vyskupų Konferencijai pavaldi savanoriškos karitatyvinės veiklos organizacija, teikianti vargstantiems socialinę ir dvasinę pagalbą“ [[http://Lvk.lcn.lt/p\\_strukturos/lc/](http://Lvk.lcn.lt/p_strukturos/lc/)]. *Oeuvres caritatives* yra karitatyvinė, labdaringa veikla apskritai. Be to, prie šios veiklos priskiriamos organizacijos, kurios nepriklauso *Caritui*. Tad derėtų skirti atskiras organizacijas, kurias vienija labdaringa veikla skurstantiems.

Iš analizuotų pavyzdžių matyti, kad socialinio istorinio konteksto išmanymas būtinas verčiant kūrinių apie religiją, visuomenę ir šių dienų aktualijas, turintį aliuzijų į istorinius įvykius. Turimas „žinių bagažas“ leidžia lengviau suvokti sunkesnes originalo teksto vietas, neiškreipti originalo teksto prasmės, išvengti dviprasmybių.

## PABAIGOS ŽODIS

Verčiant kontekstas yra vienas svarbiausių dalykų. Pati konteksto sąvoka yra įvairiai traktuojama daugelio autorių, skiriamos įvairios kontekstų rūšys. Ekstralingvistinis kontekstas, t. y. tekstą supanti aplinka, yra vienas svarbiausių veiksmų, kurio išmanymas padeda vertėjui išvengti klaidų ar dviprasmybių.

Religinio ir istorinio socialinio konteksto vaidmuo verčiant Jean-Michelio di Falco ir Frédérico Beigbederio knygą *Je crois moi non plus. Dialogue entre un évêque et un mécréant* yra itin svarbus, nes dialogo forma parašytame kūrinyje autoriai kalbasi ne tik apie religiją ir Dievo suvokimą, bet ir apie šių dienų pasaulio aktualijas bei problemas.

## LITERATŪRA

- Hurtado Albir A. 1990. *La notion de fidélité en traduction*. Paris: Didier Erudition.  
Kade O. 1978. *Проблемы перевода в свете теории коммуникации*. Москва.  
Marcinkevičienė R. 2008. *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. Vilnius: Versus aureus.  
Seleskovitch D., Lederer M. 1993. *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier Erudition.  
Veskeliene J. 2009. Kontekstų tipai ir sąveika. *Žmogus ir žodis*, 92–93.

## INTERNETINIAI ŠALTINIAI

- <http://perso.univ-lyon2.fr/~thoiron/JS%20LTT%202005/pdf/Costa.pdf>.  
[http://Lvk.lcn.lt/p\\_strukturos/lc/](http://Lvk.lcn.lt/p_strukturos/lc/).

## ŽODYNAI

*Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 1993. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

*Le Petit Robert*. 1993. Paris: Dictionnaires Le Robert.

*Tarptautinių žodžių žodynas*. 1985. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.

## ŠALTINIAI

Di Falco J.-M., Beigbeder F. 2005. *Aš tikiu. Aš irgi ne. Vyskupo ir netikinčiojo dialogas*, vertė Dovilė Kėdikaitė. Vilnius: Tyto Alba.

Di Falco J.-M., Beigbeder F. 2004. *Je crois moi non plus. Dialogue entre un évêque et un mécréant*. Paris: Calmann-Lévy.

## LE ROLE DES CONTEXTES RELIGIEUX, SOCIAL ET HISTORIQUE DANS LA TRADUCTION DE L'OUVRAGE DE JEAN-MICHEL DI FALCO ET FREDERIC BEIGBEDER « JE CROIS MOI NON PLUS. DIALOGUE ENTRE UN EVEQUE ET UN MECREANT »

LIUCIJA ČERNIUVIENĖ, LINA RIMKUVIENĖ

### R é s u m é

Dans le présent article est traitée l'importance de la compréhension et de la prise en compte du contexte extralinguistique, concrètement des contextes religieux, social et historique dans la traduction en lituanien du français de l'ouvrage de J.-M. di Falco et de F. Beigbeder « Je crois moi non plus ». Sans connaissances suffisamment approfondies de la religion chrétienne, sans prise en compte des réalités du monde actuel ainsi que sans prise en compte des problèmes contemporains et du monde qui nous entoure le traducteur ne peut pas éviter des erreurs qui rendent certains passages de la traduction obscures et peu compréhensibles pour le lecteur lituanien. Cela peut également évoquer des fautes de sens jusqu'à tromper le lecteur dans la transmission du message de l'original dans la traduction.